

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ТА СПОСОБИ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

ГУТОРОВ О.І. – доктор економічних наук, професор

orcid.org/0000-0003-0688-9413

Інститут кліматично орієнованого сільського господарства Національної академії аграрних наук України

ГУТОВА О.О. – кандидат економічних наук, доцент

orcid.org/0000-0003-4705-5482

Державний біотехнологічний університет

Постановка проблеми. Обґрунтування стратегії розвитку сільських територій як економічних систем є однією з найскладніших проблем сучасного господарювання не тільки у зв'язку з різноманіттям самої економічної категорії "стратегія", а й з сукупністю умов і факторів, що зумовлюють особливості тенденцій функціонування сільської місцевості як об'єкта економічної системи.

Розробка стратегії сталого розвитку сільських територій повинна базуватися на методологічних положеннях, серед яких вибір об'єкта стратегічного планування, формулювання принципів сталого розвитку, визначення його тенденцій і закономірностей функціонування, обґрунтування концептуальних підходів до прогнозування стратегічних параметрів, вибір методів і прийомів розробки і реалізації стратегії соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій. Звідси актуальність питань щодо обґрунтування стратегічних пріоритетів у розвитку сільських територій України, і, відповідно, пріоритетних напрямів підвищення рівня і якості життя сільського населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання стійкості економічного розвитку і якості життя сільського населення вивчалися в роботах таких зарубіжних вчених, як Дж. Кейнс, Г. Конвей, А. Маршалл, У. Росту, А. Сміт, Т. Шульц, Р. Чемберс та інші.

Проблеми інклюзивного розвитку сільського соціуму та сільських територій, теоретико-методологічні питання комплексного обґрунтування стратегічних орієнтирів розвитку сільських територій, специфіка розробки стратегій сталого розвитку сільських територій знайшли відображення в роботах О. Боднар [1], В. Борщевського [10], О. Бородіної [16], Я. Гадзала [2, 8], В. Гейця [16], А. Гурова [3, 7, 16], Б. Данилишина [4], В. Жука [8], Т. Зінчук [6], Е. Лібанової [13], Ю. Лузана [2], Ю. Лупенка [7, 15], М. Стегней [5, 12, 13, 14], Н. Патики [9], І. Прокопи [16], М. Пугачова [15], М. Хвесика [5, 11, 12, 13], О. Шубравської [17] та інших.

Водночас проблемам формування та реалізації стратегії соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій в Україні загалом та в регіонах зокрема не приділяється належної уваги. У виданій науковій літературі відсутній аналіз специфіки, умов, факторів, класифікаційних особливостей типології сільських територій, що визначають стійкість їх розвитку, методології розробки механізму реалізації стратегій соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій.

Мета. Сформулювати методологічні принципи та визначити способи розробки стратегії соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій.

Результати досліджень. Специфіка стратегії сталого розвитку сільських територій визначається їх особливостями як об'єкта стратегічного планування, тому доцільно, перш за все, уточнити об'єкт стратегічного планування – сільську місцевість як економічну систему, що розглядається як сільська територія та її структура.

На рівень життя сільського населення впливають особисті доходи і якість основних життєзабезпечувальних послуг і умов, що утворилися в результаті поєднання природного потенціалу і бюджетних можливостей території. Чим вище сукупні показники, тим більше сукупна задоволеність громадян умовами життя, що виражається в зростанні населення територіальної громади. Таким чином, місцеве самоврядування є гарантованою Конституцією України формою самоорганізації громадян для вирішення питань життєзабезпечення. Виконання покладених на цих суб'єктів функцій і завдань потребує наявності достатніх джерел фінансування, акумульованих у бюджетах територіальних утворень.

В теперішній час існує різноманітність підходів до розробки стратегії розвитку сільських територій регіону як системи, яка, в кінцевому рахунку, характеризує специфіку стратегічного планування як ключової ланки стратегічного управління.

Ми вважаємо, що стратегія сталого розвитку сільських територій на сучасному етапі має бути розроблена у вигляді документа стратегічного планування території як соціо-еколого-економічної системи, орієнтованої на підвищення якості та рівня життя сільського населення. Досягнення стійкої пропорційності в розвитку елементів системи має стати ключовим моментом у функціонуванні сільських територій. При цьому стратегія сталого розвитку повинна включати показники, що відображають прогнозні параметри сільських територій.

Сільську місцевість слід розглядати в системі розвитку територій країни і регіонів. Розвиток окремих територіальних утворень здійснюється відповідно до дії економічних законів і закономірностей, які слугують основою для формування адекватної системи регіонального управління. Території як специфічні об'єкти виступають в якості предметної сфери дії економічних законів регіонального розвитку. Такими об'єктивними економічними законами (закономірностями) регіонального розвитку є повсюдне територіальне зростання

виробництва і вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів; спеціалізація регіональної економіки, формування міжтериторіальних економічних зв'язків і регіональних ринків; комплексний розвиток, структурні перетворення та диверсифікація економіки регіонів; міжрегіональна економічна інтеграція та зміцнення економічних основ державності.

Слід зазначити, що сформувати пропорційний розвиток територій різних рівнів як соціально-економічних систем можна лише на основі раціонального поєднання галузевого і територіального підходів до стратегічного управління просторово локалізованими економічними об'єктами. Виходячи з цього, можна припустити, що максимальна ефективність управління процесами розвитку сталого розвитку сільських територій буде досягнута з одночасним впливом на них за такими напрямками: управління окремими територіями, управління галузями в межах окремих територій, управління міжгалузевими зв'язками і міжтериторіальними взаємодіями, управління окремими процесами (забезпечення ресурсами, організація збуту продукції, регулювання регіональних ринків, розвиток логістичних систем, трансфер інновацій, консалтинг і т.д.).

Розвиток сільських територій є одним із пріоритетних завдань розвитку України [18]. В даний час формування якісного і комфортного середовища для роботи і проживання в сільській місцевості по суті є національним проектом Уряду України. Економічний успіх сільського господарства в кінцевому рахунку потрібен для того, щоб люди, які живуть в сільській місцевості, жили комфортно, відчували себе впевнено, розуміли, що у них є майбутнє, щоб молоді фахівці залишалися працювати на селі, розуміли, що є можливості для професійного зростання і нормального відпочинку, щоб була можливість нормально заробляти і цікаво проводити дозвілля.

Організація системи стратегічного планування ґрунтується на принципах єдності та цілісності, поділу повноважень, безперервності та наступності, збалансованості системи стратегічного планування, ефективності та результативності стратегічного планування, відповідальності учасників стратегічного планування, прозорості (відкритості) стратегічного планування, реалізму, ресурсної безпеки, вимірності цілей, відповідності показників цілям та програмно-цільовим принципам.

Стратегічне планування соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій має ґрунтуватися на дотриманні сукупності принципів, які відображають різноманітні аспекти розвитку цієї територіально-галузевої системи та управління процесами її функціонування. При стратегічному плануванні сталого розвитку сільських територій особлива увага приділяється принципам його реалізації.

Вважаємо, що всі принципи, які застосовуються при формуванні стратегії розвитку сільських територій, повинні бути структуровані з урахуванням їх функціональної та логічної ролі:

– теоретико-методологічні (загальні) принципи, обумовлені законами і законами управління сільською територією (принцип системного підходу (дослідження сільських територій як сукупності сільських населених

пунктів, міських агломерацій та відношень між ними), принцип комплексності (дослідження розвитку сільських територій у взаємозв'язку з поточним станом, а також можливостей сукупної реалізації складових частин їх потенціалу), принцип наукової обґрунтованості (розгляд сталого розвитку сільських територій з позиції можливого застосування інструментів впливу та управління різного рівня), принцип безперервності (сталий розвиток сільських територій реалізується за рахунок обліку досягнутого стану та теперішній час, досвіду його реалізації, а також перспективних цілей), принцип гнучкості (забезпечення стійкого розвитку сільських територій повинно передбачати можливість зміни зовнішніх та внутрішніх умов здійснення, корегування відносно них стратегії), принцип варіативності (механізм реалізації сталого розвитку сільських територій повинен передбачити їх диференціацію за різними показниками), принцип прийнятного ризику (забезпечення сталого розвитку сільських територій не повинно погіршувати досягнутого рівня життя населення));

– основні принципи розвитку виробництва і сільського господарства, які виражають економічну сутність стратегічного планування сталого розвитку сільських територій (принцип багатоструктурності економіки (сільська територія регіону розглядається як цілісна система соціо-еколого-економічного компонентів, а сталий розвиток в їх взаємозв'язку), принцип рівного доступу до ресурсів (для всіх сільських територій повинен бути організований рівний доступ до джерел забезпечення сталого розвитку, а населенню – до благ, що забезпечують відповідну конкурентну якість життя), принцип раціонального розміщення виробництва і спеціалізації (механізм сталого розвитку економіки сільських територій повинен врахувати конкурентні переваги та специфіку системи просторово-логістичних відносин), принцип територіальної організації (нормативно-правове закріплення бюджетів сільських територіальних громад відносно регіональних бюджетів), принцип адекватності інфраструктури (відповідність виробництва цілям сталого розвитку сільських територій та інтересам населення, що проживає на ній) принцип паритету економічних відносин (формування єдиної системи економічних відносин сільських територій, що забезпечить їх сталий соціо-еколого-економічний розвиток), принцип концентрації зусиль (зосередження зусиль та ресурсів на вплив таких компонент та показників соціо-еколого-економічного розвитку, в яких є реальна потреба населення конкретної сільської території));

– конкретні принципи розвитку територій, які залежать від форм стратегічного планування і притаманні сільській місцевості з урахуванням їх місії (принцип стійкості (погодженості напрямів використання ресурсів для досягнення соціальних та економічних змін сільських територій), принцип багатофункціональності (стратегія повинна комплексно охоплювати соціо-еколого-економічні аспекти сталого розвитку сільських територій, а також формування ресурсів для їх забезпечення), принцип пропорційності (дотримання балансу цілей та ресурсів, що необхідні для сталого

розвитку сільських територій), принцип відтворення природного потенціалу (використання природних ресурсів в обсязі достатньому як для забезпечення зростання економічного потенціалу, так і збереження природного потенціалу сільських територій, здійснення заходів щодо його збереження), принцип диверсифікації (передбачає наявність інструментів перерозподілу ресурсів поміж сферами реалізації стратегії), принцип соціальної відповідальності (стратегія сталого розвитку повинна враховувати не тільки інтереси осіб, що приймають рішення, а і широкі верст населення, що проживають на сільській території)).

Основними завданнями стратегічного планування є:

1) координація державного і регіонального стратегічного управління та заходів бюджетної політики; визначення внутрішніх і зовнішніх умов, тенденцій, обмежень, диспропорцій, можливостей, у тому числі фінансового, соціального, екологічного та економічного розвитку України, її регіонів, окремих галузей і сфер державного і територіального управління;

2) визначення пріоритетів соціально-економічної політики, цілей і завдань соціо-еколого-економічного розвитку України, її регіонів, окремих галузей і сфер державного і територіального управління;

3) вибір шляхів і засобів досягнення поставлених цілей і вирішення проблем соціально-економічної політики України, її регіонів, забезпечення національної безпеки держави, забезпечення найбільшої ефективності у використанні необхідних ресурсів;

4) формування та здійснення комплексу заходів, що забезпечують досягнення цілей і вирішення завдань соціо-еколого-економічного розвитку України, її регіонів, забезпечення національної безпеки країни;

5) визначення ресурсів для досягнення цілей і вирішення проблем соціально-економічної політики та соціально-економічного розвитку України, її регіонів і територіальних утворень та забезпечення національної безпеки країни;

6) координація дій учасників стратегічного планування та заходів, передбачених документами стратегічного планування, відповідно до термінів їх реалізації, очікуваних результатів та параметрів ресурсного забезпечення;

7) організація моніторингу та контролю за виконанням документів стратегічного планування;

8) науково-технічне, інформаційне, ресурсне та кадрове забезпечення стратегічного планування;

9) створення умов, що забезпечують залучення громадян та суб'єктів господарювання до процесу стратегічного планування.

На нашу думку, в якості методологічних особливостей стратегічного планування розвитку сільських територій як економічних систем регіонального рівня доцільно виділити: необхідність поєднання територіального і галузевого підходів до планування; об'єднання декількох рівнів планування – державного, регіонального та місцевого; визначення горизонтів планування – довгострокового, середньострокового і поточного; розробку сценаріїв розвитку і застосування методів прогнозування.

Слід зазначити, що сучасна економічна наука зробила широкий спектр методів стратегічного планування розвитку територіально-галузових комплексів, до основних з яких відносяться: SWOT-аналіз, побудова і аналіз моделі п'яти конкурентних сил, метод розвитку основних компетенцій, матричний метод, PEST-аналіз, збалансована система показників і т.д. Слід зазначити, що всі ці методи знайшли застосування на рівні великих агропромислових формувань (агрохолдинги) [19], в той час як сільські райони з яскраво вираженою соціально-економічною спрямованістю вимагають дещо іншого підходу до обґрунтування стратегічних орієнтирів їх розвитку.

Стратегічне планування територіально-галузових систем регіону, таких як сільська місцевість, здійснюється в рамках стратегічного управління регіоном та його територіальними утвореннями і базується на систематичному використанні методів стратегічного аналізу, стратегічного планування та стратегічної організації виконання. Стратегічний аналіз розвитку сільських територій як специфічна функція стратегічного управління реалізується комплексом аналітичних робіт, які в кінцевому підсумку забезпечують оцінку тенденцій і закономірностей їх розвитку, а також виявляють проблеми, вирішення яких сприятиме зростанню їх соціально-економічного потенціалу.

Стратегічний аналіз сільських територій як економічних систем також можна розглядати як початковий етап їх наукового пізнання. При цьому предметом наукового пізнання розвитку виступають: вивчення практичного досвіду проведення аналітичної роботи зі стратегічного аналізу та оцінки отриманих результатів; розробка методологічних аспектів стратегічного аналізу розвитку сільських територій, що дозволяє виявити тенденції та закономірності розвитку; формування принципів проведення робіт зі стратегічного аналізу; обґрунтування методів розв'язання завдань стратегічного аналізу.

Інформаційна база для розробки стратегії повинна включати: планові та оперативні дані про розвиток галузей, міжгалузових комплексів, видів економічної діяльності, що надаються органами виконавчої влади державної влади, органами місцевого самоврядування та районів у містах; дані Державної служби статистики України, її територіального підрозділу в області; інформаційні матеріали, опубліковані і загальнодоступні формі на сайтах профільних міністерств і відомств; стратегії соціально-економічного розвитку регіонів, які є лідерами за рівнем і якістю життя населення, економічного розвитку, системи державного управління; емпіричні дані про досягнення у сфері державного управління в регіонах, що входять до групи провідних регіонів за рівнем і якістю життя населення, економічного розвитку; емпіричні дані про досягнення у сфері державного управління розвитком територій у зарубіжних країнах; експертні оцінки та загальнонаціональні рейтинги; наукові праці представників національних та регіональних наукових шкіл стратегічного управління розвитком регіонів, територіальних утворень.

Стратегія містить: оцінку поточного соціального, екологічного та економічного стану, сукупного потенці-

алу; виявлення тенденцій розвитку та вихідних позицій території, діагностику її ключових проблем та визначення відносних конкурентних переваг; обґрунтування уявлення про стратегічні пріоритети, цілі та механізми, що забезпечують ефективний соціально-екологічний та економічний розвиток у довгостроковій перспективі.

В рамках формування стратегії соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій на регіональному рівні ми пропонуємо використання наступних етапів при розробці стратегії та відповідних методів наукового дослідження (рис. 1). На нашу думку, розробка стратегії розвитку повинна базуватися на формуванні однорідних

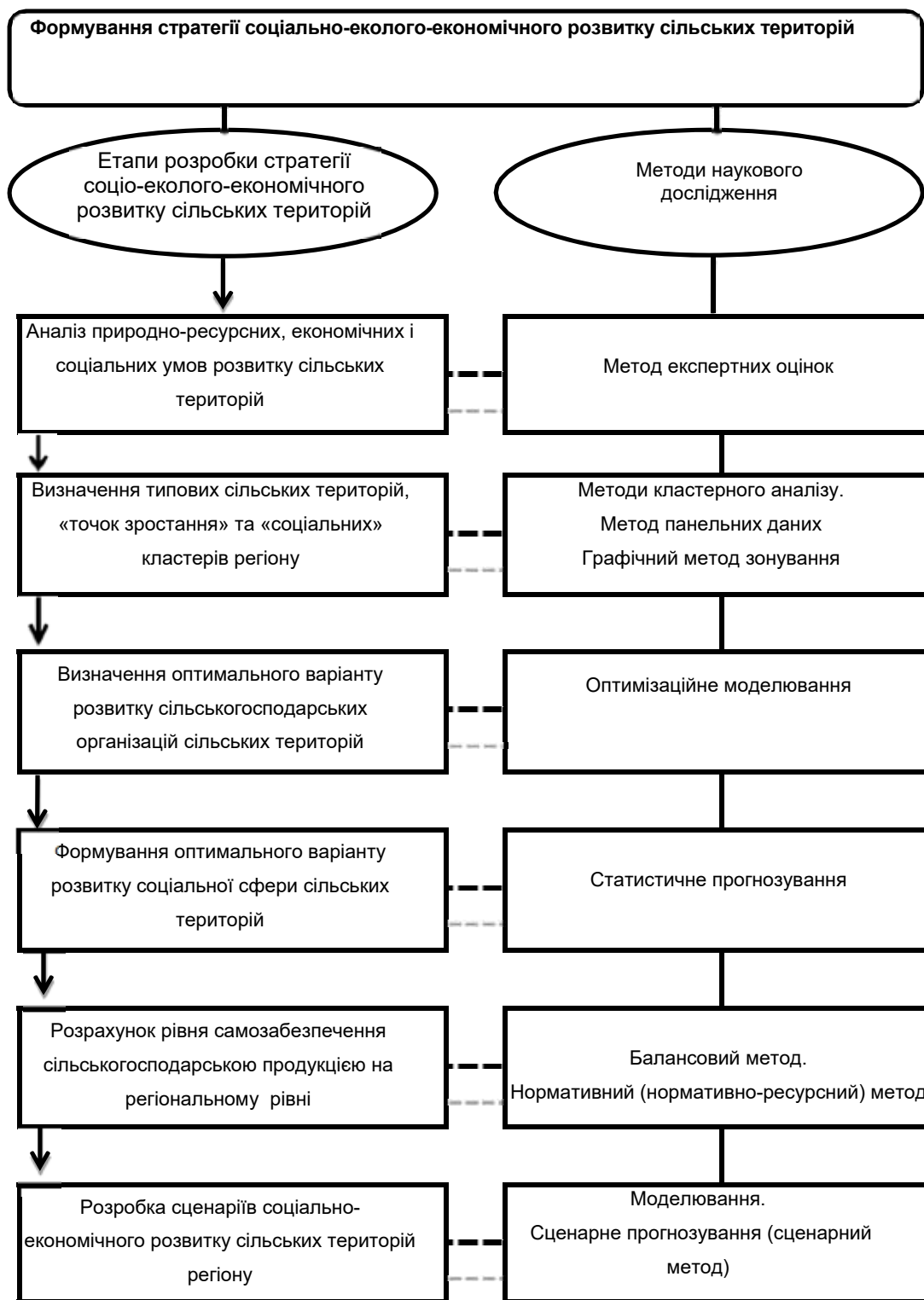

Рис. 1. Алгоритм розробки стратегії соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій

кластерів «еталонних» і «цільових» сільських територій з урахуванням ознак зонального сільськогосподарського районування.

Відправною точкою методологічного підходу до аналізу проблеми соціо-еколого-економічно орієнтованого розвитку сільських територій є узагальнююча характеристика їх ресурсного забезпечення та оцінка якості життя сільського населення, визначення його критеріїв, розробка інструментів і механізмів забезпечення сприятливих умов для життя, побуту та високопродуктивної праці сільських жителів.

Висновки. Стратегічне планування соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій має ґрунтуватися на дотриманні сукупності принципів, які відображають різноманітні аспекти розвитку цієї територіально-галузевої системи та управління процесами її функціонування. Сукупність принципів доцільно систематизувати за такими видами: теоретико-методологічні принципи, принципи розвитку виробництва та принципи розвитку територій.

В якості методологічних особливостей стратегічного планування розвитку сільських територій, як соціо-еколого-економічних систем регіонального рівня, доцільно виділити: необхідність поєднання територіального і галузевого підходів до планування; об'єднання декількох рівнів планування – макрорегіонального, регіонального та місцевого; визначення горизонтів планування – довгострокового, середньострокового і поточного; розробка сценаріїв розвитку і застосування методів прогнозування.

Сучасна економічна наука розробила широкий спектр методів стратегічного планування розвитку територіально-галузевих комплексів, до основних з яких відносяться: SWOT-аналіз, побудова та аналіз моделі п'яти конкурентних сил, метод розвитку основних компетенцій, матричний метод, PEST-аналіз, збалансована система показників та ін. Слід зазначити, що всі ці методи знайшли застосування на рівні великих агропромислових формувань, тоді як сільські райони з яскраво вираженою соціо-еколого-економічною спрямованістю вимагають дещо іншого підходу до обґрунтування стратегічних орієнтирів їх розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Боднар О. А. Інституційне забезпечення сільського розвитку. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2016. Вип. 4. (92). С. 61–69.
2. Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. Удосконалення державного управління розвитком аграрного сектору економіки та сільських територій України. *Економіка АПК*. 2020. № 11. С. 6–18.
3. Гуроров А. О. Інклюзивний розвиток економіки і аграрної сфери (теорія, методика, аналіз). Харків : Видавництво «Точка», 2019. 146 с.
4. Данилишин Б. М. Екологічна складова політики сталого розвитку: монографія / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2008. 256 с.
5. Економічні аспекти управління природними ресурсами та забезпечення сталого розвитку в умовах децентралізації влади в Україні : монографія / [М. А. Хвесик, С. О. Лизун, М. І. Стегней та ін.]; за

- наук. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М. А. Хвесика, д.г.-м.н., проф. С. О. Лизуна. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2015. 72 с.
6. Інклюзивний розвиток сільської економіки в умовах глобалізаційних викликів [Т. О. Зінчук, Т. В. Усюк, В. Є. Данкевич та ін.]; за ред. д.е.н., проф. Т. О. Зінчук, к.е.н. Н. М. Куцмус. К.: «Центр учбової літератури», 2017. 352 с.
7. Лупенко Ю. О., Гуроров А. О. Методичні рекомендації з оцінювання рівня інклюзивного розвитку сільського соціуму та сільських територій. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2021. 28 с.
8. Наукові основи і стратегічні пріоритети сталого розвитку сільських територій України / Гадзало Я. М., Жук В. М., Могилова М. М. та ін. ; за ред. Я. М. Гадзала. К.: ННЦ ІАЕ, 2019. 40 с.
9. Патица Н. І., Булавка О. Г. Стратегічні орієнтири та пріоритетні напрями сталого розвитку сільських громад і територій в Україні в умовах децентралізації влади. *Економіка АПК*. 2021. № 8. С. 91–102.
10. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України : монографія / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; наук. ред. В. В. Борщевський. Л., 2012. 216 с. URL: <http://news.finance.ua/ua/news/~/338831>.
11. Сталий розвиток: світоглядна ідеологія майбутнього : [монографія] / [Хвесик М. А., Бистряков І. К., Левковська Л. В., Пилипів В. В.]; за ред. акад. НААН України М. А. Хвесика. К. : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 465 с.
12. Економічні аспекти управління природними ресурсами та забезпечення сталого розвитку в умовах децентралізації влади в Україні : монографія. / [М. А. Хвесик, С. О. Лизун, М. І. Стегней та ін.]; за наук. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М. А. Хвесика, д.г.-м.н., проф. С. О. Лизуна. К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2015. 72 с.
13. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів : національна доповідь / [Е. М. Лібанова, М. А. Хвесик, М. І. Стегней та ін.]; за ред. акад. НАН України Е. М. Лібанової, акад. НААН України М. А. Хвесика. К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. 776 с.
14. Стегней М. І. Сталий розвиток сільських територій в умовах децентралізації: від теорії до практики : монографія. Миколаїв : ФОП Швець В. Д., 2014. 484 с.
15. Сучасні проблеми та перспективи сталого розвитку сільських територій: матеріали до доповіді на міжнародній науково-практичній конференції 1–2 червня 2017 року / Ю. О. Лупенко [автори-укладачі: Ю. О. Лупенко, М. І. Пугачов, В. П. Саблук та ін.] К.: ННЦ «ІАЕ», 2017. 44 с.
16. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наук. доп. / О. М. Бородіна, В. М. Геєць, А. О. Гуроров [та ін.]; за ред. В. М. Гейця, О. М. Бородіної, І. В. Прокопи. Київ : Ін-т екон. та прогнозів. НАН України, 2012. 56 с.
17. Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття і напрям досліджень. *Економіка України*. 2005. № 1. С. 36–42.
18. Гуророва О. О., Гуроров О. І. Особливості, проблеми та напрями удосконалення управління сільськими

територіями. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»*. Х.: ХНАУ, 2017. № 3. С. 27–37.

19. Гуторов А. О. Розвиток інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки. Київ : ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2016. 484 с.

REFERENCES:

1. Bodnar, O.A. (2016). Instytutsiyne zabezpechennya silskoho rozvytku [Institutional support for rural development]. *Visnyk ahrarnoyi nauky Prychornomor'ya – Bulletin of Agrarian Science of the Black Sea Region*, 4 (92), 61–69 [in Ukrainian].
2. Gadzalo, Y.M., & Luzan, Yu.Ya. (2020). Udoskonalennya derzhavnogo upravlinnya rozvytkom ahrarnoho sektoru ekonomiky ta silskykh terytoriy Ukrayiny [Improvement of state management of the development of the agricultural sector of the economy and rural areas of Ukraine]. *Ekonomika APK – Economy of the agro-industrial complex*, 11, 6–18 [in Ukrainian].
3. Hutorov, A.O. (2019). Inklyuzyvnyy rozvytok ekonomiky i ahrarnoyi sfery (teoriya, metodyka, analiz) [Inclusive development of economy and agrarian sphere (theory, methodology, analysis)]. Kharkiv: Tochka, 146 [in Ukrainian].
4. Danylyshyn, B.M. (2008). Ekolohichna skladova polityky staloho rozvytku [Ecological component of sustainable development policy]. Donetsk: Yugo-Vostok, Ltd, 256 [in Ukrainian].
5. Khvesyuk, M.A., Lizun, S.O., & Stegney, M.I., et al. (2015). Ekonomichni aspekty upravlinnya pryrodnyimi resursamy ta zabezpechennya staloho rozvytku v umovakh detsentralizatsiyi vlady v Ukrayini [Economic aspects of natural resource management and ensuring sustainable development in the context of decentralization of power in Ukraine]. Kyiv: SI IEPSR NAS of Ukraine, 72 [in Ukrainian].
6. Zinchuk, T.O., Usyuk, T.V., & Dankevych, V.E., et al. (2017). Inklyuzyvnyy rozvytok sil's'koyi ekonomiky v umovakh hlobalizatsiynykh vyklykiv [Inclusive development of the rural economy in the context of globalization challenges]. Kyiv: "Center for Educational Literature", 352 [in Ukrainian].
7. Lupenko, Yu.O., & Hutorov, A.O. (2021). Metodichni rekomendatsiyi z otsynuvannya rivnya inklyuzyvnoho rozvytku sil's'koho sotsiumu ta sil's'kykh terytoriy [Methodical recommendations for assessing the level of inclusive development of society and rural areas]. Kyiv: NSC "IAE", 28 [in Ukrainian].
8. Gadzalo, Y.M., Zhuk, V.M., & Mogilova, M.M., et al. (2019). Naukovi osnovy i stratehichni priorytety staloho rozvytku silskykh terytoriy Ukrayiny [Scientific bases and strategic priorities of sustainable development of rural areas of Ukraine]. Kyiv : NSC IAE, 40 [in Ukrainian].
9. Patika, N.I., & Bulavka, O.G. (2021). Stratehichni oryentyry ta priorytetni napryamy staloho rozvytku silskykh hromad i terytoriy v Ukrayini v umovakh detsentralizatsiyi vlady [Strategic guidelines and priority directions of sustainable development of rural communities and territories in Ukraine in the context of decentralization of power]. *Ekonomika APK – Economy of the agro-industrial complex*, 8, 91–102 [in Ukrainian].
10. Borshevsky, V.V. (Ed.). (2012). Rozvytok silskykh terytoriy v systemi yevrointehratsiynykh priorytetiv Ukrayiny [Development of rural areas in the system of European integration priorities of Ukraine]. Lviv, 216. Access mode : <http://news.finance.ua/ua/news/~/338831> [in Ukrainian].
11. Khvesyuk M. A., Bystryakov I. K., Levkovska L. V., Pylypiv V. V. (2012). Stalyy rozvytok: svitohlyadna ideologiya maybutnoho [Sustainable development: ideological ideology of the future]. Kyiv: State Institution "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine", 465 [in Ukrainian].
12. Khvesyuk M.A., Lizun S.O., Stegney M.I., et al. (2015). Ekonomichni aspekty upravlinnya pryrodnyimi resursamy ta zabezpechennya staloho rozvytku v umovakh detsentralizatsiyi vlady v Ukrayini [Economic aspects of natural resource management and sustainable development in the context of decentralization of power in Ukraine]. Kyiv: SI IEPSR NAS of Ukraine, 72 [in Ukrainian].
13. Libanova, E.M., Khvesyuk, M.A., & Stegney, M.I. et al. (2014). Sotsialno-ekonomichnyy potentsial staloho rozvytku Ukrayiny ta yiyi rehioniv [Socio-economic potential of sustainable development of Ukraine and its regions]. Kyiv: SI IEPSR NAS of Ukraine, 776 [in Ukrainian].
14. Stegney, M.I. (2014). Stalyy rozvytok silskykh terytoriy v umovakh detsentralizatsiyi: vid teorii do praktyky [Steel development of silsky territories in the minds of decentralization: vid theory to practice]. Mykolayiv: FOP Shvets V.D., 484 [in Ukrainian].
15. Lupenko, Y.O., Pugachov, M.I., & Sabluk, V.P. (2017). Suchasni problemy ta perspektyvy staloho rozvytku silskykh terytoriy [There are problems and prospects for the development of silsky territories]. Mothers to additional materials at the international scientific and practical conference 1–2 chervnya 2017. Kyiv: NSC "IAE", 44 [in Ukrainian].
16. Borodina, O.M., Geyets, V.M., & Gutorov, A.O. et al. (2012). Ukrayinska model ahrarnoho rozvytku ta yiyi sotsioekonomichna pereorientatsiya [Ukrainian model of agrarian development and its socioeconomic reorientation]. *Sciences. add. Kyiv : In-t econ. and predicted. NAS of Ukraine*, 56 [in Ukrainian].
17. Shubravskaya, O. (2005). Stalyy ekonomichnyy rozvytok: ponyattya i napryam doslidzhen [Staly ekonomichnyy rozvytok: poznutyta i directly dosliden]. *Ekonomika Ukrayiny – Economy of Ukraine*, 1, 36–42 [in Ukrainian].
18. Gutorova, O.O., & Gutorov, O.I. (2017). Osoblyvosti, problemy ta napryamy udoskonalennya upravlinnya sil's'kymy terytoriyamy [Osoblyvosti, problemi ta directly udoskonalennya upravlinnya silskim teritoriy]. *Visnyk KHNAU – Visnik KhNAU. Series "Economic Sciences"*. Kharkiv, 3, 27–37 [in Ukrainian].
19. Hutorov, A.O. (2016). Rozvytok intehratsiynykh vidnosyn v ahrarnomu sektori ekonomiky [Development of the integration relations in the agrarian sector of the economy]. Kyiv: SIK HRUP UKRAINA, 484 [in Ukrainian].

Гуторов О.І., Гуторова О.О. Методологічні принципи та способи розробки стратегії соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій

Мета. Метою проведених досліджень було формування методологічних принципів та визначення способів розробки стратегії соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій. **Результати.** Обґрунтовано методологічні положення розробки стратегії соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій, включаючи

вибір об'єкта стратегічного управління, оцінку його стану, тенденцій і закономірностей функціонування, вибір методів розробки стратегії. Принципи, які застосовуються при формуванні стратегії розвитку сільських територій, структуровані з урахуванням їх функціональної та логічної ролі. На основі систематизації сукупності принципів стратегічного планування соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій визначені: теоретико-методологічні (загальні) принципи, що зумовлені законами і закономірностями управління сільськими територіями; основні принципи розвитку сільської економіки, які виражають економічну сутність стратегічного планування сталого розвитку сільських територій; конкретні принципи розвитку територій, які залежать від форм стратегічного планування і притаманні сільській місцевості з урахуванням їх місії. **Висновки.** Стратегія сталого розвитку сільських територій має бути розроблена у вигляді проєкту оптимізації механізму державного та регіонального управління сільськими територіями як соціо-еколого-економічної системи, орієнтованої на підвищення якості та рівня життя сільського населення. Розробка стратегії розвитку повинна базуватися на формуванні однорідних кластерів «еталонних» і «цільових» сільських територій з урахуванням ознак зонального сільськогосподарського районування. Стратегічний розвиток сільських територій має бути орієнтований на гармонізацію їх еволюції в межах різних часових горизонтів, вибір «точок зростання» сільської економіки, визначення потреб у ресурсах, необхідних для досягнення поставлених стратегічних цілей, узгодження інтересів сільських територій та бізнесу, обґрунтування альтернатив і сценаріїв поведінки керованої підсистеми та її елементів, обґрунтування темпів розвитку сільських територій регіону та їх складових.

Ключові слова: економічні закони, сталий розвиток, природні ресурси, сільське населення, стратегічне управління, стратегічне планування, пріоритетні напрями, удосконалення.

Gutorov O.I., Gutorova O.O. Methodological principles and methods of developing the strategy of socio-ecological-economic development of silsk territories

Purpose. A comprehensive study of methodological principles and the specific methods of developing the

strategy of socio-ecological-economic development of silsky territories. **Results.** The methodological provisions for developing a strategy for socio-ecological-economic development of rural territories are substantiated, including the choice of the object of strategic management, assessment of its condition, trends and patterns of functioning, choice of methods for developing a strategy. The principles used in the formation of rural development strategy are structured taking into account their functional and logical role. On the basis of systematization of a set of principles of strategic planning of socio-ecological-economic development of rural areas, the following are determined: theoretical and methodological (general) principles determined by laws and regularities of rural management; basic principles of rural economy development, which express the economic essence of strategic planning for sustainable rural development; specific principles of territorial development, which depend on the forms of strategic planning and are inherent in rural areas, taking into account their mission. **Conclusions.** The strategy of the development of the country's territories has been developed at the viglyad of the project of optimizia mechanizm of the state and regional management of the silsk territories of the socio-ecological-economic system, the organization for the development of the state and the region's life of the silsky population. The development strategy should be based on the formation of homogeneous clusters of "reference" and "target" rural areas, taking into account the signs of zonal agricultural zoning. Strategic development of silsk territories on the harmonization of this revolution in the interdivision of the horizontal horizons, the vibir of the "point of view" of the country's economy, the importance of the need for resources that are necessary for the achievement of the staged strategic centers, the study of the implementation of the strategic strategies, the study of the implementation of the strategic systems, the implementation of the activities of the institute, the development of the development of the silsk territorial and the development of alternatives and scenarios.

Key words: economic legislation, rural development, natural resources, rural population, strategic management, strategic planning, direct policy, improvement.